

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

Οκτώβριος– Δεκέμβριος 2001

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ
ΤΟΥ ΕΘΝΙΚΟΥ
ΣΥΝΔΕΣΜΟΥ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΟΥΧΩΝ
ΝΟΣΗΛΕΥΤΩΝ
ΕΛΛΑΔΟΣ

NOSILEFTIKI Volume 40
Issue 4
October – December 2001

QUARTERLY PUBLICATION OF THE HELLENIC
NATIONAL GRADUATE NURSES ASSOCIATION

ΝΟΣΗΛΕΥΤΙΚΗ

Τριμηνιαίο Περιοδικό του Εθνικού Συνδέσμου
Διπλωματούχων Νοσηλευτών Ελλάδος

Τόμος 40 • Τεύχος 4 • Οκτώβριος – Δεκέμβριος 2001

Περιεχόμενα

1. Οδηγίες για τους συγγραφείς 4
2. Άρθρο Σύνταξης 7
Α. Παπαδαντωνάκη

Ειδικό Άρθρο

1. Η γλώσσα των παιδιών: Ψυχαναλυτική προσέγγιση της
F. Dolto 8
N. Μόσχος

Ανασκοπήσεις

1. Ηπατίτιδα Β: Επιδημιολογία – Ανοσοπροφύλαξη 15
M. Νούλα, Ελ. Θεοδοσοπούλου - Ευθυμίου
2. Ο πολλαπλός ρόλος του ειδικευμένου νοσηλευτή
στη σκλήρυνση κατά πλάκας 21
Χ. Χρυσοβισάνου
3. Πρώτες βοήθειες και αγωγή υγείας 26
Γ. Βεσκούκη
4. Βιολογικοί ρυθμοί στο νοσηλευτικό επάγγελμα:
Η ενδογενής επίδραση της μελατονίνης 38
Δ. Παϊκοπούλου, Μ. Γέραλη

Ερευνητικές Εργασίες

1. Απόψεις νοσηλευτικού προσωπικού
για την ευθανασία 43
M. Πριάμη, Α. Μερκούρης, Ε. Αδαλή, Γ. Τουρούκη
2. Ηλεκτρονικοί υπολογιστές: είναι έτοιμο
το νοσηλευτικό προσωπικό να προσαρμοστεί
στη νέα τεχνολογία; 51
Α. Μερκούρης, Β. Παπαγιαννάκη, Α. Ουζουνίδου
3. Μετεγχειρητικός πόνος στα παιδιά.
Αντιμετώπισή του από τους γονείς στο σπίτι 60
Β. Μάτζιου, Ε. Κυρίτση, Ε. Κτενάς
4. Συναισθηματική κατάσταση εφήβων και νέων
μετεφηβικής ηλικίας με ινσουλινοεξαρτώμενο
σακχαρώδη διαβήτη 67
M. Παπαδημητρίου, Α. Κουτρομπάνου, Π. Φίβη
5. Η αξία της πρακτικής άσκησης στην ολοκλήρωση
της εκπαίδευσης των νοσηλευτών 76
Φ. Μπαμπάτσικου, Ε. Γουλιά, Α. Νέστωρ, Χ. Μαρβάκη
Γ. Κατσάλου, Α. Ρέππα
6. Οδική συμπεριφορά μαθητών
τεχνικής εκπαίδευσης 81
Β. Μάτζιου, Η. Μπροκολάκη, Σ. Ζυγά
Ε. Πετροπούλου, Ε. Κτενάς
7. Απόψεις, τάσεις και εμπειρίες ατόμων
εξαρτημένων από ψυχοτρόπους ουσίες 89
Π. Ιορδάνου, Ε. Σιαμάγκα, Ε. Ευαγγέλου
M. Γιασεμή-Κανάκη, Κ. Κουλούρα
8. Μυοσκελετικές διαταραχές στο νοσηλευτικό
προσωπικό 97
Κ. Κακαβελάκης, Χ. Βαρδάκη, Κ. Ανυφαντή
9. Αντιλήψεις των γονέων για τη συμμετοχή τους
στη φροντίδα του παιδιού στο νοσοκομείο 106
Ε. Ευαγγέλου, Ε. Κυρίτση, Χ. Λεμονίδου, Ε. Αδάλη
Π. Ιορδάνου, Χ. Μπαρτσόκας

Αναλυτικές οδηγίες για τους συγγραφείς 118

NOSILEFTIKI

Quarterly Publication of the Hellenic National
Graduate Nurses Association

Volume 40 • Issue 4 • October – December 2001

Contents

1. Instructions to authors 4
2. Editorial 7
A. Papadantonaki

Special Article

1. The language of children: F. Dolto's
psychoanalytic approach 8
N. Moschos

Reviews

1. Hepatitis B: Epidemiology – immunoprotectionism 15
M. Noula, El. Theodosopoulou - Efthimiou
2. The role of the nurse specialist in
multiple sclerosis 21
C. Chrysovitsanou
3. First aid and health education 26
G. Veskouki
4. Biological rhythms in nursing staff: the endogenous
influence of melatonin 38
D. Paikopoulou, M. Gerali

Research Papers

1. Nursing personnel opinions
for euthanasia 43
M. Priami, A. Merkouris, E. Adali, G. Tourouki
2. Computers: are nurses ready
to adapt
the new technology? 51
A. Merkouris, V. Papagiannaki, A. Ouzounidou
3. Post-operative pain in children:
coping with it at home 60
V. Matziou, H. Kyritsi, Eft. Ktenas
4. Emotional condition amongst teenagers
and young adolescents suffering from insulin
dependent diabetes mellitus 67
M. Papadimitriou, A. Koutroubanou, P. Fivi
5. The value of clinical nursing practice in nursing
education which is needed 76
F. Babatsikou, I. Goulia, A. Nestor, C. Marvaki
G. Kotsalou, A. Reppa
6. Driving behavior among technical school students
in Greece 81
V. Matziou, H. Brokalaki, S. Zyga
E. Petropoulou, E. Ktenas
7. Perceptions, attitudes and trends of addicted persons
to psychoactive substances 89
P. Iordanou, E. Siamaga, H. Evagelou
M. Giasemi-Kanaki, K. Kouloura
8. Musculoskeletal complaints
in the nursing staff 97
K. Kakavelakis, C. Vardaki, K. Anyfanti
9. Perceptions of parents about their participation
in the care of hospitalized children 106
H. Evagelou, H. Kyritsi, C. Lemonidou, E. Adali
P. Iordanou, C. Bartsokas

Detailed instructions to authors 118

Ηλεκτρονικοί υπολογιστές: είναι έτοιμο το νοσηλευτικό προσωπικό να προσαρμοστεί στη νέα τεχνολογία;

Αναστάσιος Μερκούρης¹

Βασιλεία Παπαγιαννάκη²

Αικατερίνη Ουζουνίδου³

1. Δρ. Νοσηλευτής, Υπεύθυνος

Κατάρτισης Νοσηλευτών

2. Νοσηλεύτρια, Ανάνηψη

Καρδιοχειρουργημένων Ασθενών

3. Διευθύντρια Νοσηλευτικής Υπηρεσίας

Π.Γ.Ν.Α. «Ο Ευαγγελισμός»

Περίληψη

Σκοπός: Η διερεύνηση της στάσης που έχει το νοσηλευτικό προσωπικό απέναντι στη χρήση των Η/Υ και η πιθανή συσχέτιση με δημογραφικούς και άλλους παράγοντες.

Υλικό—Μέθοδος: Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου που αναπτύχθηκε για τον σκοπό της έρευνας με βάση δύο περιοχές: εξοικείωση — εμπιστοσύνη και χρησιμότητα των Η/Υ. Το δείγμα αποτέλεσαν 650 άτομα από το νοσηλευτικό προσωπικό ενός μεγάλου γενικού δημόσιου νοσοκομείου (επιστράφηκαν 364, δείκτης ανταπόκρισης = 56%).

Αποτελέσματα: Μόνο 87 άτομα (23,9%) είχαν παρακολουθήσει μαθήματα Η/Υ εκτός των βασικών σπουδών. Το νοσηλευτικό προσωπικό είχε συνολικά μια μέτρια προς θετική συνολική στάση απέναντι στους Η/Υ (Μ.Τ. = 3,77, R = 1-5) αναγνωρίζοντας τη χρησιμότητα των Η/Υ (Μ.Τ. = 3,97), αλλά δείχνοντας μικρότερη εμπιστοσύνη και προτίμηση να εργάζεται σε Η/Υ (Μ.Τ. = 3,36). Ως προς τη χρήση των Η/Υ, σχεδόν τα 2/3 του προσωπικού δεν έχει χρησιμοποιήσει ποτέ κάποιο πρόγραμμα στον Η/Υ. Όσοι είχαν παρακολουθήσει σεμινάρια (Μ.Τ. = 3,99-3,49, P < 0,001), είχαν Η/Υ στο σπίτι (Μ.Τ. 3,91-3,51, P < 0,001) και είχαν χρησιμοποιήσει Η/Υ στο παρελθόν είχαν θετικότερη στάση. Η προϋπηρεσία έδειξε μικρού βαθμού θετική συσχέτιση με τη συνολική στάση του προσωπικού

Computers: are nurses ready to adapt the new technology?

Anastasios Merkouris¹

Vasileia Papagiannaki²

Aikaterini Ouzounidou³

1. RN, PhD, Co-ordinator

Training, Nursing Department

2. RN, Cardiac Surgery

Care Unit

3. RN, Director of Nursing Services

«Evangelismos» Hospital, Athens, Greece

Abstract

Aim: To assess the attitude of nurses towards computers and explore possible correlations with specific background factors.

Material—Method: For collecting data, a questionnaire was developed for the specific purposes of the study, based on two dimensions: familiarity — confidence and usefulness of computers. The sample consisted of 650 nurses (364 returned, response rate = 56%) of one big general public hospital.

Results: Only 87 subjects (23,9%) had participated in seminars of computers beyond the basic education. The nursing staff showed a moderate to positive attitude (Mean = 3.77, R = 1-5) by recognizing the usefulness of computers (Mean = 3.97) but showing lower confidence and familiarity with them (Mean = 3.36). Regarding the use of computers, almost the 2/3 of the subjects had never used computers. Those who had participated in seminars (Mean = 3.99-3.49, P < 0.001), had computer at home (Mean = 3.91-3.51, P < 0.001) and had used specific computer programs were more positive. The experience and the total attitude of the staff towards computers found to have a weak positive correlation (R = 0.12, P < 0.05).

($R = 0,12$, $P < 0,05$).

Συμπεράσματα: Τα αποτελέσματα μπορούν να χρησιμοποιηθούν για τον σχεδιασμό και την οργάνωση επιτυχημένων σεμιναρίων για Η/Υ που θα ανταποκρίνονται στις ανάγκες του προσωπικού.

Λέξεις-κλειδιά:

στάση, ηλεκτρονικοί υπολογιστές, νοσηλευτικό προσωπικό, ερωτηματολόγιο.

Υπεύθυνος Αλληλογραφίας:

Αναστάσιος Μερκούρης
Κέντρο Εκπαίδευσης
Νοσοκομείο «Ευαγγελισμός»
Τηλ. 0107201620

Corresponding Author:

Anastasios Merkouris
Training Department
«Evangelismos» Hospital, Athens, Greece
Tel.: 003 0107201620

Εισαγωγή

Μέσα σε συνεχώς μεταβαλλόμενο υγειονομικό περιβάλλον όπου οι ανάγκες των ασθενών αλλά και οι περιορισμοί σε ανθρώπινους και υλικούς πόρους αυξάνονται συνεχώς, ο κυρίαρχος στόχος όλων των συστημάτων υγείας είναι η αύξηση της αποδοτικότητας και η βελτίωση της ποιότητας των προσφερόμενων υπηρεσιών¹.

Η εισαγωγή των ηλεκτρονικών υπολογιστών στα νοσοκομεία θα επηρεάσει άμεσα τη διοίκηση, την κλινική πράξη, την εκπαίδευση και την έρευνα² και θα επιφέρει τεράστιες αλλαγές στις παραδοσιακές μεθόδους καταγραφής των νοσηλευτικών παρεμβάσεων και διακίνησης του έντυπου υλικού³.

Η καταγραφή των νοσηλευτικών παρεμβάσεων καταναλώνει μεγάλο μέρος του νοσηλευτικού χρόνου⁴. Έχει βρεθεί ότι περίπου το 30-40% του νοσηλευτικού χρόνου καταναλώνεται σε διαδικασίες που σχετίζονται με τη διαχείριση πληροφοριών⁵. Ερευνητικά δεδομένα υποστηρίζουν την άποψη ότι αν το νοσηλευτικό προσωπικό απελευθερώσει χρόνο θα τον αφιερώσει για την άμεση νοσηλευτική φροντίδα⁶.

Επιπρόσθετα, η κωδικοποίηση των διαγνώσεων, των παρεμβάσεων και των αποτελεσμάτων θα διευκολύνει την εφαρμογή της νοσηλευτικής διεργασίας και την αναβάθμιση της ποιότητας των νοσηλευτικών υπηρεσιών, αφού θα γίνει δυνατή η μέτρηση των αποτελεσμάτων και η σύνδεσή τους με συγκεκριμένες διαδικασίες και παρεμβάσεις⁷.

Υπάρχει βέβαια και η αντίθετη άποψη, σύμφωνα με την οποία η εισαγωγή των Η/Υ στο νοσοκομείο θα αυ-

Conclusions: The results can be used in planning and organizing successful computer seminars according to staff needs.

Key words:

attitude, computers, nursing staff, questionnaire.

ξήσει τον φόρτο εργασίας, θα απομακρύνει το νοσηλευτικό προσωπικό από τον ασθενή και γενικά θα αποπροσωποποιήσει τις ανθρώπινες σχέσεις και θα επιφέρει τεράστια ηθικά διλήμματα⁸.

Πρέπει όμως να γίνει αντιληπτό ότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές είναι ένα εργαλείο, ένα μέσο που δίνει κάποιες δυνατότητες ανάπτυξης και όλα θα εξαρτηθούν από την επιτυχή ή όχι εφαρμογή των πληροφοριακών συστημάτων. Ποιοι όμως είναι οι παράγοντες που θα διευκολύνουν την επιτυχία εφαρμογής τους;

Οι παράγοντες αυτοί θα μπορούσαν να ομαδοποιηθούν σε παράγοντες που σχετίζονται: (α) άμεσα με το σύστημα, όπως η φιλικότητα και η αμεσότητα χρήσης⁹, (β) με τη διαδικασία εφαρμογής, όπως ο προσανατολισμός και η εκπαίδευση του προσωπικού¹⁰ και (γ) με το περιβάλλον στο οποίο θα εισαχθεί το σύστημα, όπως η κουλτούρα και η διάθεση του προσωπικού να δεχτεί την αλλαγή¹⁰.

Η διεθνής εμπειρία και πολλές ερευνητικές μελέτες έχουν δείξει ότι η επιτυχία ή όχι ενός νοσοκομειακού πληροφοριακού συστήματος εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από τη στάση και την προηγούμενη εμπειρία του προσωπικού που χρησιμοποιεί τους Η/Υ¹¹.

Οι νοσηλευτές είναι η μεγαλύτερη ομάδα από τους χρήστες των Η/Υ στον χώρο της Υγείας και κατέχει θέση-κλειδί σε οποιαδήποτε προσπάθεια αλλαγής της οργάνωσης της φροντίδας. Γίνεται εύκολα αντιληπτό ότι η στάση που θα κρατήσουν απέναντι στους Η/Υ θα επηρεάσει σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο την αποτυχία ή την επιτυχία εφαρμογής του νοσοκομειακού πληροφοριακού συστήματος, αλλά και τη στάση που θα έχουν οι άλλοι επαγγελματίες υγείας¹². Αν οι νοσηλευτές δεν

πιστέψουν ότι οι ηλεκτρονικοί υπολογιστές θα τους βοηθήσουν στην καθημερινή εργασία τους, δεν θα τους χρησιμοποιήσουν. Ουσιαστικά, η στάση του νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές είναι τόσο σπουδαία όσο και η ίδια η τεχνολογική εξέλιξη¹³.

Πώς ορίζεται όμως η στάση; Ο επικρατέστερος ορισμός είναι αυτός των Fishbein & Ajzen¹⁴, σύμφωνα με τον οποίο η στάση είναι το γενικό και διαρκές ευνοϊκό ή μη αίσθημα που αφορά ένα αντικείμενο, γεγονός ή κατάσταση που προηγείται της συμπεριφοράς και μπορεί να αλλάξει με την πάροδο του χρόνου.

Ποια όμως η στάση του νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές; Ιστορικά, το νοσηλευτικό προσωπικό έχει χαρακτηριστεί αρνητικό στη χρήση των Η/Υ¹⁵⁻¹⁶.

Ο Packer¹⁷ περιγράφει τη στάση των νοσηλευτών απέναντι στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές ως αμφίρροπη και τη χαρακτηρίζει ως σχέση «αγάπης – μίσους». Τα ερευνητικά δεδομένα όμως παρουσιάζονται αντικρουόμενα. Αρκετοί ερευνητές έχουν βρει θετική στάση του νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους Η/Υ¹⁸⁻¹⁹, άλλοι λιγότερο θετική²⁰⁻²⁴ και, τέλος, άλλοι έντονα αρνητική¹²⁻¹³.

Οι Stronge & Brodt το 1985 ανέπτυξαν ένα ερωτηματολόγιο, το NATC (Nurses' Attitudes Toward Computerization), που συμπεριλάμβανε 20 δηλώσεις για την ασφάλεια στην εργασία, τα νομικά προβλήματα, τη φροντίδα των ασθενών, τις δυνατότητες των Η/Υ, τη θέληση για χρήση Η/Υ και το κέρδος για τον οργανισμό, και οι ερωτώμενοι απαντούσαν σε μια κλίμακα «συμφωνίας – διαφωνίας», τύπου Likert 5 σημείων²⁵. Ο συντελεστής εσωτερικής συνοχής του ερωτηματολογίου (Cronbach alpha) βρέθηκε 0,90. Οι ίδιοι ερευνητές το 1986, χρησιμοποιώντας ερωτηματολόγιο που ανέπτυξαν, έκαναν μια έρευνα σε 225 (185) νοσηλευτές ενός νοσοκομείου (δείκτης ανταπόκρισης 80%). Τα αποτελέσματα έδειξαν ότι οι νοσηλευτές είχαν περισσότερο θετική στάση από τους βοηθούς νοσηλευτών ($P < 0,001$) και όσοι είχαν προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 20 ετών είχαν περισσότερο θετική στάση από όσους είχαν προϋπηρεσία μικρότερη των 10 ετών ($P < 0,01$). Διαφορές βρέθηκαν επίσης μεταξύ των τμημάτων²³.

Αν και η τεχνολογία έχει επιφέρει τεράστιες αλλαγές, το ερωτηματολόγιο αυτό έχει χρησιμοποιηθεί σε πολλές έρευνες μέχρι και σήμερα^{12,20-22}.

Σε μια συγκριτική μελέτη²¹ όπου χρησιμοποιήθηκε το NATC και σε δείγμα 1209 (717) ατόμων (δείκτης α-

νταπόκρισης 59%) σε δύο νοσοκομεία, ένα με νοσοκομειακό πληροφοριακό σύστημα και ένα χωρίς, βρέθηκε ότι το νοσηλευτικό προσωπικό που δεν χρησιμοποιούσε Η/Υ ήταν περισσότερο θετικό από το νοσηλευτικό προσωπικό που χρησιμοποιούσε ($P < 0,05$). Χαρακτηριστικό ήταν ότι το προσωπικό που χρησιμοποιούσε Η/Υ έβλεπε ότι δεν εξοικονομούσε χρόνο για άμεση νοσηλευτική φροντίδα.

Σε αντίθετο, όμως, αποτέλεσμα κατέληξαν δύο άλλες έρευνες, σύμφωνα με τις οποίες η στάση των νοσηλευτών έγινε περισσότερο θετική μετά την εισαγωγή ενός κλινικού πληροφοριακού συστήματος²⁶⁻²⁷.

Η Sultana¹² το 1990 επανέλαβε την έρευνα των Brodt & Stronge²³, με μικρό όμως δείγμα ($N = 58$) και δεν βρήκε στατιστικά σημαντική διαφορά ή συσχέτιση μεταξύ των διαφόρων παραγόντων και της στάσης του νοσηλευτικού προσωπικού. Σε αυτή την περίπτωση όμως, εφόσον δεν έγινε ανάλυση ισχύος, αυξάνει και ο κίνδυνος για σφάλμα τύπου II, δηλαδή να υπάρχει η διαφορά αλλά να μη βρέθηκε. Σημαντική όμως σε αυτή την έρευνα θεωρείται η αρνητική στάση του προσωπικού. Μόνο το 48,2% των ερωτηθέντων ($N = 58$) δήλωσαν ότι οι Η/Υ θα βελτιώσουν τη νοσηλευτική φροντίδα.

Οι περισσότεροι ερευνητές έχουν βρει θετική συσχέτιση μεταξύ της στάσης του νοσηλευτικού προσωπικού και της επαγγελματικής εμπειρίας^{22,27-29}. Μόνο σε μία έρευνα βρέθηκε ότι οι μικρότεροι σε ηλικία νοσηλευτές και όσοι είχαν λιγότερη προϋπηρεσία είχαν περισσότερο θετική στάση.

Άλλες έρευνες έχουν εστιάσει σε διαφορές μεταξύ κατηγοριών προσωπικού. Το ιατρικό προσωπικό φαίνεται ότι έχει περισσότερο αρνητική στάση απέναντι στους Η/Υ³⁰. Ο Schwirian και οι συνεργάτες του¹³ βρήκαν ότι οι φοιτητές της Νοσηλευτικής είχαν περισσότερο θετική στάση από τους εργαζόμενους νοσηλευτές. Συμπερασματικά, τα αντικρουόμενα δεδομένα ενισχύουν την άποψη ότι περισσότερο σημαντική από το ίδιο το πληροφοριακό σύστημα είναι η εφαρμογή του στον συγκεκριμένο χώρο.

Στη χώρα μας οι νοσηλευτές αντιμετωπίζουν πολλά προβλήματα, με κυρίαρχα την έλλειψη οράματος, τη μη αναγνώριση της προσφοράς τους και την ανεπαρκή στελέχωση³¹. Ταυτόχρονα, καλούνται να καλύψουν τις αυξημένες ανάγκες των ασθενών αλλά και την απαίτηση για βελτίωση της ποιότητας των παρεχόμενων υπηρεσιών προσαρμοζόμενοι ταχύτατα στο νέο περιβάλλον⁴. Η εισαγωγή των Η/Υ στα νοσοκομεία έχει ήδη

αρχίσει. Έχουν όμως μελετηθεί οι γνώσεις, η εμπειρία ή και η στάση που έχουν οι επαγγελματίες υγείας και ειδικότερα το νοσηλευτικό προσωπικό απέναντι στους ηλεκτρονικούς υπολογιστές, έτσι ώστε να διασφαλιστεί η σωστή εφαρμογή των νοσοκομειακών πληροφοριακών συστημάτων;

Ο σκοπός της έρευνας ήταν η διερεύνηση της στάσης και της εμπειρίας που έχει το νοσηλευτικό προσωπικό στη χρήση των Η/Υ. Πιο συγκεκριμένα, τα ερευνητικά ερωτήματα διαμορφώνονται ως εξής:

– Ποια η στάση του νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους Η/Υ;

– Υπάρχει συσχέτιση με την ηλικία, την προϋπηρεσία, το εκπαιδευτικό επίπεδο, την προηγούμενη παρακολούθηση σχετικών μαθημάτων, την ύπαρξη Η/Υ στο σπίτι και την εμπειρία – εξοικείωση με συγκεκριμένα προγράμματα;

Υλικό – Μέθοδος

Η συλλογή των δεδομένων έγινε με τη συμπλήρωση ερωτηματολογίου που αναπτύχθηκε για τον σκοπό της έρευνας από την ερευνητική ομάδα ύστερα από σχετική βιβλιογραφική ανασκόπηση με βάση τα ερωτηματολόγια των Stronge & Brodt²⁵ (NATC, Nursing Attitude Toward Computers), των Jayasuriya & Caputi¹¹ (NCATT, Nurses' Computer Attitude Inventory), του Bandalos & Benson³², και το CAS (Computer Attitude Scale)³³.

Από το σύνολο των ερωτήσεων επιλέχθηκαν τελικά 14 ερωτήσεις με βάση δύο περιοχές: την εξοικείωση – εμπιστοσύνη (7 ερωτήσεις) και τη χρησιμότητα των Η/Υ (7 ερωτήσεις) με τη συμπλήρωση κλίμακας 5 σημείων (1 = διαφωνώ απόλυτα, 5 = συμφωνώ απόλυτα). Για τη μέτρηση της προηγούμενης εμπειρίας στη χρήση Η/Υ επιλέχθηκαν 7 ερωτήσεις για τη συχνότητα χρήσης αντίστοιχων προγραμμάτων (επεξεργαστής κειμένου, φύλλο εργασίας, βάση δεδομένων, διαδίκτυο, ηλεκτρονική αλληλογραφία, προγραμματισμός και παιχνίδια). Τα δημογραφικά στοιχεία περιλάμβαναν το φύλο, κατηγορία προσωπικού, ηλικία, προϋπηρεσία, παρακολούθηση μαθημάτων Η/Υ στις βασικές σπουδές και έξω από αυτές, καθώς και την ύπαρξη Η/Υ στο σπίτι. Το αρχικό σχέδιο του ερωτηματολογίου δόθηκε αρχικά σε 10 νοσηλευτές προκειμένου να αξιολογηθεί η σπουδαιότητα των ερωτήσεων και να αναγνωριστούν δυσκολονόητα σημεία και να γίνουν οι απαραίτητες βελτιώσεις.

Το δειγματοληπτικό υπόβαθρο αποτέλεσε το νοσηλευτικό προσωπικό ενός μεγάλου δημόσιου νοσοκομείου. Δόθηκαν 650 ερωτηματολόγια σε όσους δεν είχαν άδεια και επιστράφηκαν συμπληρωμένα 364 (δείκτης ανταπόκρισης 56%). Η αξιοπιστία εσωτερικής συνοχής όπως μετράται από τον συντελεστή Cronbach alpha ήταν 0,86 για την περιοχή της εξοικείωσης – εμπιστοσύνης, 0,89 για την περιοχή της χρησιμότητας και 0,91 για το σύνολο των ερωτήσεων.

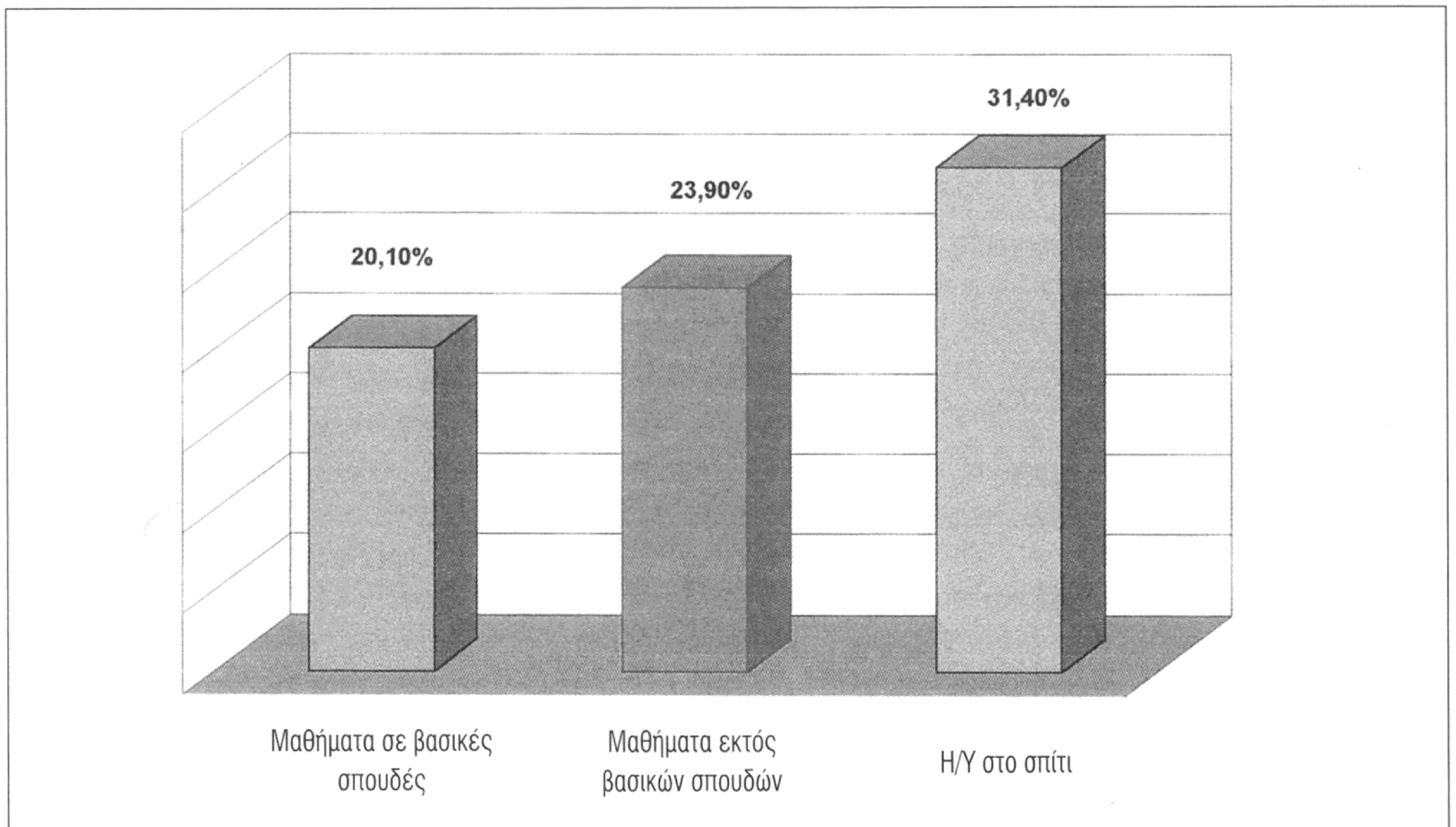
Αποτελέσματα

Η πλειοψηφία του δείγματος ήταν γυναίκες (304 – 89,9%). Ως προς το εκπαιδευτικό επίπεδο, 212 άτομα ήταν κατηγορίας Τ.Ε. (63,1%), 120 Δ.Ε. (35,7%) και 4 Π.Ε. (1,2%). Η μέση ηλικία του προσωπικού ήταν 36,01 έτη (SD = 7,27), ενώ η μέση προϋπηρεσία 13,30 έτη (SD = 7,28) με το 62,7% να έχει προϋπηρεσία μεγαλύτερη των 10 ετών.

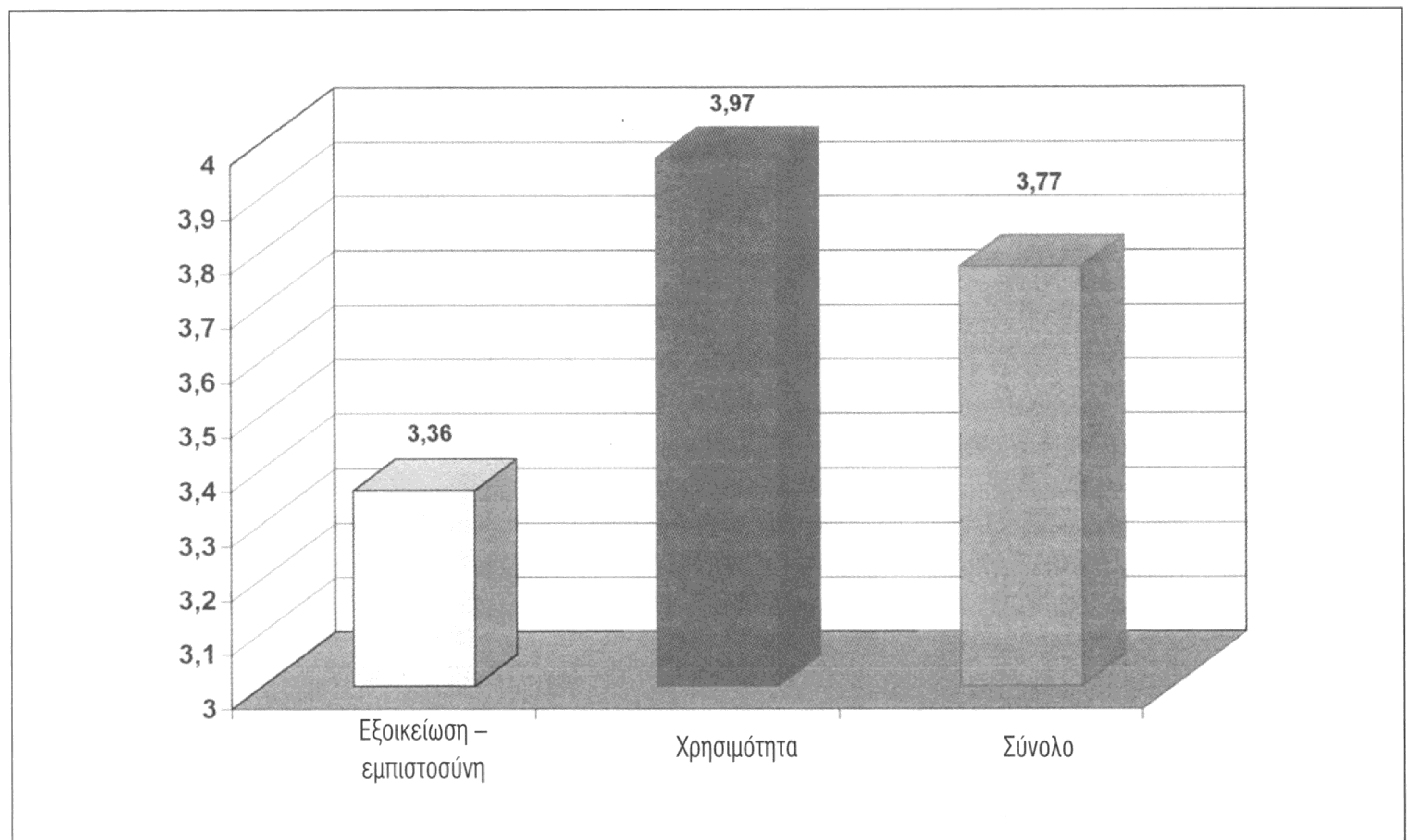
Μαθήματα Η/Υ στις βασικές σπουδές είχαν παρακολουθήσει μόνο 73 άτομα (20,1%), ενώ μαθήματα Η/Υ εκτός των βασικών σπουδών μόνο 87 άτομα (23,9%). Από τα 87 άτομα που είχαν παρακολουθήσει μαθήματα εκτός των βασικών σπουδών, μόνο 16 (18,39%) είχαν παρακολουθήσει σεμινάρια διάρκειας μεγαλύτερης των 100 ωρών. Τέλος, Η/Υ στο σπίτι είχε το 31,4% (Εικόνα 1).

Η συνολική εικόνα του νοσηλευτικού προσωπικού μπορεί να χαρακτηριστεί ως μέτρια προς θετική (Μ.Τ. = 3,77 Εύρος = 1-5). Πιο συγκεκριμένα, το νοσηλευτικό προσωπικό αναγνώρισε τη χρησιμότητα των Η/Υ (Μ.Τ. = 3,97), αλλά η εμπιστοσύνη και η προτίμηση να εργάζονται σε Η/Υ ήταν αρκετά χαμηλότερη (Μ.Τ. = 3,36) (Εικόνα 2). Πιο συγκεκριμένα, οι ερωτηθέντες νοσηλευτές συμφώνησαν σε μεγάλο βαθμό για τη χρησιμότητα των Η/Υ στην καθημερινή ζωή (Μ.Τ. = 4,44) και στον εργασιακό χώρο (Μ.Τ. = 4,34), ενώ συμφώνησαν σε μικρότερο βαθμό για την άνεση που έχουν στη χρήση των Η/Υ (Μ.Τ. = 3,20) και για το ότι τους αρέσει να μιλούν για τους Η/Υ (Μ.Τ. = 2,68) (Πίνακας 1).

Ως προς τη χρήση των Η/Υ, σχεδόν τα 2/3 του προσωπικού δεν έχει χρησιμοποιήσει ποτέ κάποιο πρόγραμμα στον Η/Υ (Πίνακας 2). Πολύ μικρότερο είναι το ποσοστό όσων έχουν χρησιμοποιήσει κάποιο πρόγραμμα περισσότερο από 30 φορές. Περισσότερο, όπως ήταν αναμενόμενο, το νοσηλευτικό προσωπικό έχει χρησιμοποιήσει τον Η/Υ για την ψυχαγωγία του

Εικόνα 1. Ποσοστό του νοσηλευτικού προσωπικού που έχει παρακολουθήσει σχετικά μαθήματα και έχει Η/Υ στο σπίτι

Εικόνα 2. Στάση νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους Η/Υ (Μέση τιμή)

Πίνακας 1.

Στάση νοσηλευτικού προσωπικού απέναντι στους Η/Υ — Αναλυτικά αποτελέσματα

	N.	M.T.	SD
1. Αισθάνομαι άνετα όταν χρησιμοποιώ Η/Υ	290	3,20	1,32
2. Οι Η/Υ θα βοηθήσουν σημαντικά στην επισήμανση προβλημάτων στην εργασία μου	319	3,77	1,34
3. Μου αρέσει να εργάζομαι στον Η/Υ	297	3,42	1,36
4. Οι Η/Υ μπορούν να βοηθήσουν στην επίλυση πολλών προβλημάτων στην εργασία μου	318	3,80	1,32
5. Μου αρέσει να μιλώ με άλλους για τους Η/Υ	296	2,68	1,44
6. Η εκμάθηση των Η/Υ στο μέλλον θα είναι απαραίτητη στην καθημερινή ζωή μας	338	4,44	1,02
7. Η εργασία με τους Η/Υ είναι ευχάριστη και δημιουργική	318	3,65	1,31
8. Η χρήση των Η/Υ θα αυξήσει τις ευκαιρίες που θα έχω για επαγγελματική εξέλιξη	321	3,71	1,39
9. Αν αρχίσω να χρησιμοποιώ Η/Υ, είναι δύσκολο να σταματήσω	306	3,10	1,51
10. Η χρήση των Η/Υ θα συνεισφέρει στη βελτίωση των υπηρεσιών που προσφέρουμε	324	3,79	1,38
11. Μου αρέσει (θα ήθελα πολύ) να παρακολουθώ μαθήματα Η/Υ	323	4,01	1,31
12. Η εισαγωγή των Η/Υ θα κάνει την εργασία μας πιο εύκολη	329	3,91	1,31
13. Η εκμάθηση των Η/Υ δεν απαιτεί ιδιαίτερη προσπάθεια	313	3,54	1,26
14. Οι Η/Υ είναι απαραίτητοι στον εργασιακό χώρο	347	4,34	1,08

Πίνακας 2.

Εμπειρία νοσηλευτικού προσωπικού στη χρήση συγκεκριμένων προγραμμάτων Η/Υ (%)

Πρόγραμμα (software)	Ποτέ	1-10	11-20	21-30	>30
Επεξεργαστής κειμένου (Word)	64,8	14,9	7,7	4,9	7,7
Φύλλα εργασίας (Excel)	71,6	15,7	5,5	2,9	4,3
Βάση δεδομένων	76,7	13,0	5,7	0,6	3,9
Διαδίκτυο (Internet)	81,6	6,7	3,5	2,0	6,1
Ηλεκτρονική αλληλογραφία (e-mail)	85,8	4,1	3,2	1,2	5,6
Προγραμματισμός	85,5	8,0	3,6	1,2	1,8
Παιχνίδια	60,6	11,1	4,9	4,9	18,6

(18,6% περισσότερο από 30 φορές) και ως επεξεργαστή κειμένου (7,7% περισσότερο από 30 φορές) (Πίνακας 2).

Ως προς τη συσχέτιση των δημογραφικών και άλλων παραγόντων, όσοι είχαν παρακολουθήσει σεμινά-

ρια (M.T. 3,99-3,49, $P < 0,001$) και είχαν Η/Υ στο σπίτι (M.T. 3,91-3,51, $P < 0,001$) είχαν θετικότερη στάση (Εικόνα 3). Η προϋπηρεσία έδειξε μικρού βαθμού θετική συσχέτιση με τη συνολική στάση του προσωπικού ($R = 0,12$, $P < 0,05$), γεγονός που πιθανόν

Πίνακας 3.

Συσχέτιση εμπειρίας νοσηλευτικού προσωπικού στη χρήση συγκεκριμένων προγραμμάτων Η/Υ και στάσης

Πρόγραμμα (Software)		Σύνολο στάσης	Εξοικείωση – Εμπιστοσύνη	Χρησιμότητα
Επεξεργαστής κειμένου (Word)		$P < 0,001$	$P < 0,001$	$P < 0,01$
	Ναι	3,96	3,78	4,15
	Όχι	3,43	3,06	3,79
Φύλλα εργασίας (Excel)		$P < 0,001$	$P < 0,001$	$P < 0,01$
	Ναι	4	3,84	4,17
	Όχι	3,47	3,12	3,82
Βάση δεδομένων		$P < 0,001$	$P < 0,001$	NS
	Ναι	3,97	3,85	4,09
	Όχι	3,51	3,14	3,88
Διαδίκτυο (Internet)		$P < 0,05$	$P < 0,001$	NS
	Ναι	3,92	3,81	4,02
	Όχι	3,58	3,23	3,92
Ηλεκτρονική αλληλογραφία (E-mail)		$P < 0,01$	$P < 0,001$	NS
	Ναι	4	3,88	4,11
	Όχι	3,57	3,24	3,9
Προγραμματισμός		$P < 0,001$	$P < 0,001$	NS
	Ναι	3,97	3,8	4,12
	Όχι	3,57	3,25	3,9
Παιχνίδια		$P < 0,001$	$P < 0,001$	$P < 0,05$
	Ναι	3,89	3,69	4,09
	Όχι	3,44	3,08	3,81

να οφείλεται εν μέρει στην πρόσφατη εκπαίδευση προϊσταμένων και υπευθύνων των τμημάτων σε θέματα πληροφορικής που έγινε στο εν λόγω νοσοκομείο. Τέλος, οι νοσηλευτές (Τ.Ε.) ήταν περισσότερο θετικοί σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο από τους βοηθούς νοσηλευτών μόνο σε σχέση με τη χρησιμότητα των Η/Υ (Μ.Τ. 4,05-3,69, $P < 0,05$).

Όσοι είχαν χρησιμοποιήσει Η/Υ στο παρελθόν είχαν γενικά θετικότερη στάση. Ο Πίνακας 3 δείχνει τη συγκεκριμένη συσχέτιση της εμπειρίας του νοσηλευτικού προσωπικού στη χρήση Η/Υ τόσο με τη στάση συνολικά όσο και με τις δύο περιοχές της εξοικείωσης – εμπιστοσύνης και της χρησιμότητας. Φαίνεται καθαρά ότι η προηγούμενη εμπειρία στη χρήση Η/Υ σχετίζεται περισσότερο με την εξοικείωση και την εμπιστοσύνη παρά με την άποψη του προσωπικού για τη χρησιμότητα. Η ηλικία, το φύλο και η παρακολούθηση μαθημάτων στις βασικές σπουδές δεν φαίνεται να συσχετίζο-

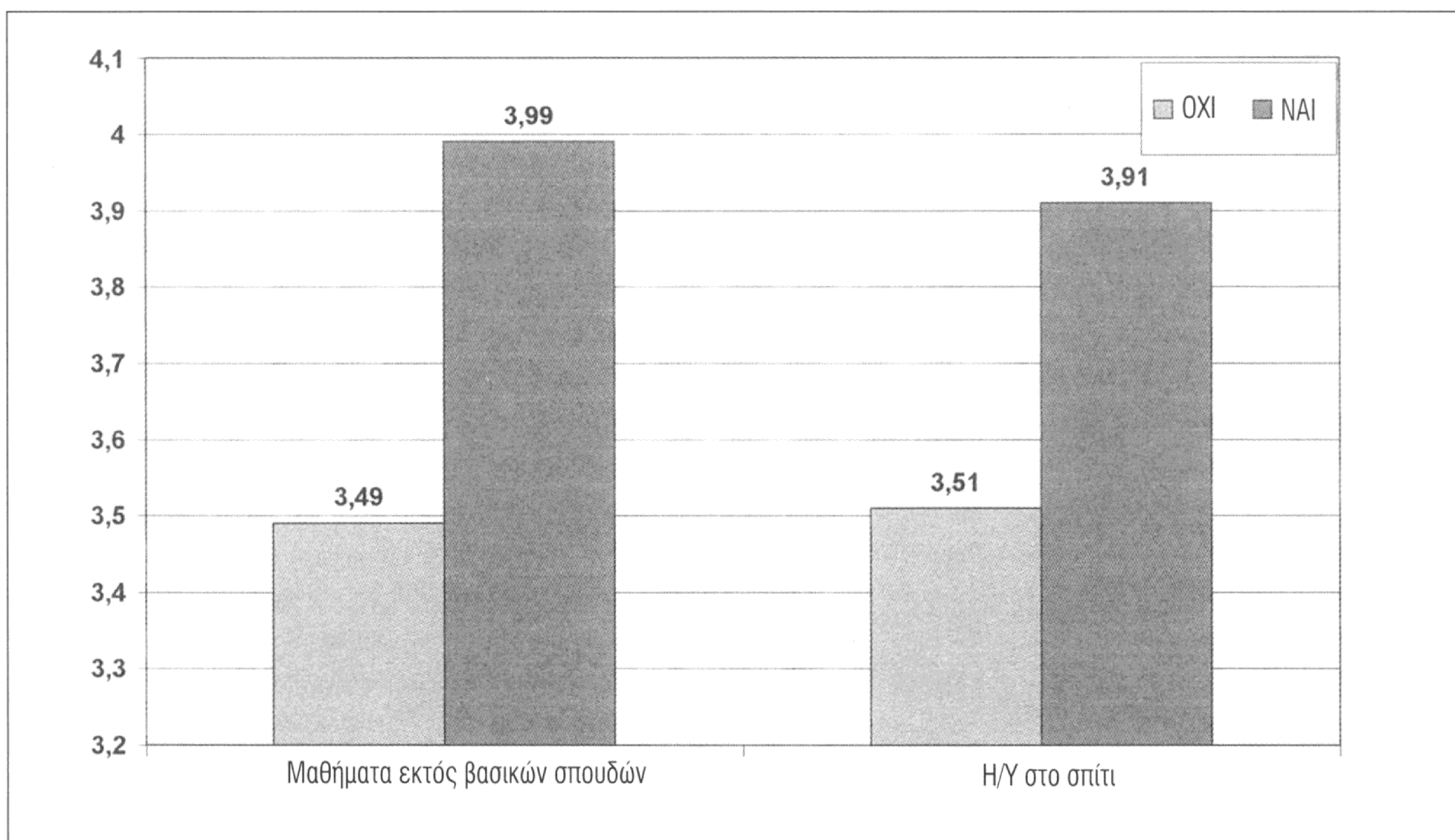
νται με τη στάση του προσωπικού απέναντι στους Η/Υ.

Συζήτηση - Συμπεράσματα

Ενώ το νοσηλευτικό προσωπικό αναγνωρίζει τη χρησιμότητα των Η/Υ, η εξοικείωση και η εμπιστοσύνη του ήταν χαμηλή.

Παρά την κοινή αντίληψη ότι οι νοσηλευτές με μικρότερη προϋπηρεσία θα είναι περισσότερο θετικοί αφού θα είναι και περισσότερο κοντά στην τεχνολογία, βρέθηκε θετική συσχέτιση της προϋπηρεσίας του νοσηλευτικού προσωπικού με τη στάση του απέναντι στους Η/Υ, αποτέλεσμα που συμφωνεί με τις περισσότερες έρευνες^{22-23,27-29}.

Ενα άλλο σημαντικό εύρημα της έρευνας αυτής ήταν ότι η προηγούμενη χρήση και εκπαίδευση του νοσηλευτικού προσωπικού σε θέματα πληροφορικής επηρεάζει σημαντικά τη στάση του απέναντι στους Η/Υ.

Εικόνα 3. Συσχέτιση στάσης νοσηλευτικού προσωπικού με παρακολούθηση μαθημάτων εκτός βασικών σπουδών και ύπαρξη H/Y στο σπίτι ($P < 0,05$)

Σημαντικό επίσης μπορεί να θεωρηθεί και το γεγονός ότι οι νοσηλευτές Τ.Ε. ήταν περισσότερο θετικοί σε σχέση με τους Δ.Ε. σε στατιστικά σημαντικό επίπεδο μόνο όσον αφορά στη χρησιμότητα των Η/Υ και όχι ως προς την εξοικείωση – εμπιστοσύνη.

Όλα τα παραπάνω πρέπει να ληφθούν υπόψη στον σχεδιασμό και στην υλοποίηση εκπαιδευτικών προγραμμάτων πριν από την εισαγωγή των Η/Υ στο νοσοκομείο. Τα προγράμματα αυτά θα πρέπει να είναι προσαρμοσμένα στις πραγματικές ανάγκες του προσωπικού και να δίνουν προτεραιότητα σε όσους δεν έχουν προηγούμενη επαφή με τους Η/Υ.

Στην επιτυχή εφαρμογή της μεγάλης αυτής τεχνολογικής αλλαγής μπορεί να συνεισφέρει η εφαρμογή της θεωρίας της προσδοκίας του Vroom³⁴ (Expectancy Theory). Σύμφωνα με αυτή τη θεωρία, η δύναμη της τάσης να δρούμε με ένα συγκεκριμένο τρόπο εξαρτάται από τη δύναμη της προσδοκίας μας ότι τη δράση αυτή θα ακολουθήσει ένα αποτέλεσμα και από τη σπουδαιότητα που αυτό το αποτέλεσμα έχει για εμάς. Με άλλα λόγια, αναγνωρίζονται τρεις μεταβλητές: (α) σχέση προσπάθειας και επίτευξης επιθυμητού επιπέδου απόδοσης (Expectancy), (β) σχέση επιθυμητού

επιπέδου απόδοσης και αποτελέσματος ή ανταμοιβής (Instrumentality), και (γ) σπουδαιότητα του αποτελέσματος ή της ανταμοιβής (Valence). Πρέπει, λοιπόν, πέρα από την εκπαίδευση που θα βοηθήσει στην πρώτη μεταβλητή, αυξάνοντας την εμπιστοσύνη του προσωπικού και μειώνοντας το άγχος, να δοθεί έμφαση και στις άλλες δύο μεταβλητές, δηλαδή στα κίνητρα που πρέπει να δοθούν. Ένα άλλο σημείο-κλειδί είναι η συμμετοχή του προσωπικού σε όλα τα στάδια εφαρμογής, η οποία θα αυξήσει ακόμη περισσότερο την εμπιστοσύνη του προσωπικού και τελικά την αποδοχή των οργανωτικών αυτών αλλαγών.

Τα αποτελέσματα της έρευνας αυτής δεν είναι δυνατό να γενικευτούν. Γι' αυτό θα πρέπει να γίνουν μεγαλύτερες μελέτες που θα συμπεριλάβουν και τις υπόλοιπες κατηγορίες προσωπικού, αλλά και προσωπικό από διαφορετικά νοσοκομεία.

Οι νοσηλευτές πρέπει να επωφεληθούν και να ακολουθήσουν τις τεχνολογικές εξελίξεις. Πάνω από όλα όμως, πρέπει να επαγρυπνούν, να μην ξεχνούν ότι οι Η/Υ είναι απλώς ένα μέσο και ότι αναπόσπαστο στοιχείο της νοσηλευτικής φροντίδας είναι η εστίαση στον άνθρωπο.

Βιβλιογραφία

1. Λεμονίδου Χ, Μερκούρης Α. Συστήματα Ταξινόμησης Ασθενών στη Νοσηλευτική. Νοσηλευτική, 1996, 4: 244-253.
2. Ball MJ, et al. Where Caring and Technology Meet: Nursing Informatics. New York, Springer Verlag, 1988.
3. Lacey DG. Nurses' Attitudes towards Computerization: A Review of the Literature. J Nurs Manage, Sep 1993, 1 (5): 239-243.
4. Merkouris AV. Computer-based Documentation and Bedside Terminals. J Nurs Manage, 1995, 3 (2): 81-85.
5. Barry TC, Gibbons LK. Information Systems Technology: Barriers and Challenges to Implementation. J Nurs Adm, 1990, 20 (2): 40-42.
6. Moriarty MB. Ten Years later. RN, Aug 1992, 55 (8): 44-46.
7. Μερκούρης Α, Λεμονίδου Χ. Μέτρηση Ποιότητας Νοσηλευτικής Φροντίδας. Νοσηλευτική, 1999, 1: 6-15.
8. Adams G. Computer Technology: Its Impact on Nursing Practice. Nursing Administration Quarterly, 1986, 10 (2): 21-33.
9. Perreult LE, Wiederhold G. System Design and Evaluation. In: Sortliffe EH, Perreult LE (eds). Medical Informatics: Computer Applications in Health Care, Reading, MA, Addison Wesley, 1990.
10. Soontit E. Installing the first Operational Bedside Computer System. Nurs Magage, 1987, 18: 23-25.
11. Jayasuriya R, Caputi P. Computer Attitude and Computer Anxiety in Nursing: Validation of an Instrument Using an Australian Sample. Comput Nurs 1996, 14 (6): 340-345.
12. Sultana N. Nurses' Attitudes towards Computerization in Clinical Practice. J Adv Nurs, 1990, 15 (6): 697-702.
13. Schwirian PM, Malone JA, Stone VJ, Nunley B, Francisco T. A Comparison of the Attitudes of Nurses' and Nursing Students. Comput Nurs, 1989, 7 (4): 168-177.
14. Fishbein M, Ajzen I. Belief Attitudes Intention and Behavior: An Introduction to Theory and Research Reading, MA, Addison – Wesley, 1975.
15. Axford RL, Carter BL. The Impact of Clinical Information Systems on Nursing Practice: Nurses' Perspectives. Comput Nurs, 1996, 14 (3): 156-163.
16. Bowels KH. The Barriers and Benefits of Nurs. Information Systems. Comput Nurs, 1997, 15 (4): 191-196.
17. Packer CL. Nurses view Computers as Foes. Hospitals, 1986, 60 (22): 101-102.
18. Koch EW, Rinkin JA, Stewart R. Nursing Students' Preferences in the Use of Computer Assisted Learning. J Nurs Education, 1990, 29 (3): 122-126.
19. Large W. Nurses' Attitudes towards Computerization in Intensive Care. British J Nurs, 1994, 3 (11): 558-564.
20. Simpson G, Kenrick M. Nurses' Attitudes towards Computerization in Clinical Practice in a British General Hospital. Comput Nurs, Jan-Feb 1997, 15 (1): 37-42.
21. Bongartz C. Computer-oriented Patient Care: A Comparison of Nurses' Attitudes and Perceptions. Comput Nurs, 1988, 6 (5): 204-210.
22. Scarpa R, Smeltzer S, Jasion B. Attitudes of Nurses towards Computerization: A Replication. Comput Nurs, 1992, 10 (2): 72-80.
23. Brodt A, Stronge J. Nurses' Attitudes towards Computerization in a Midwestern Community Hospital. Comput Nurs, 1986, 4 (2): 82-86.
24. Liu JE, Pothiban L, Khamphonsiri T. Computer Knowledge Attitudes and Skills of Nurses in People's Hospital of Beijing Medical University. Comput Nurs, Jul-Aug 2000, 18 (4): 197-206.
25. Stronge JH, Brodt A. Assessment of Nurses' Attitudes towards Computerization. Comput Nurs, 1985, 3 (4): 154-158.
26. Ngin P, Simms LM, Erbin-Roesemann M. Work Excitement among Computer Users in Nursing. Comput Nurs, May-Jun 1993, 11 (3): 127-133.
27. Sleutel M, Guinn M. As good as it gets? Going online with a Clinical Information System. Comput Nurs, Jul-August 1999, 17 (4): 181-185.
28. Marasovic C, Kenney C, Elliot D, Sindhusake D. Attitudes of Australian Nurses toward the Implementation of a Clinical Information System. Comput Nurs, Mars-Apr 1997, 15 (2): 91-98.
29. McConnell EA, O'Shea SS, Kirchhoff KT. RN Attitudes towards Computers. Nurs Manage, 1989, 20 (7): 36-40.
30. Lee FW. Adoption of Electronic Medical Records as a Technology Innovation for Ambulatory Care at the Medical University of South Carolina. Top Health Inf Manage, Aug 2000, 21 (1): 1-20.
31. Λεμονίδου Χ, Μερκούρης Α. Ο ρόλος του Νοσοκομειακού Δυναμικού στον Καθορισμό της Πολιτικής Υγείας. Νοσηλευτική, 1998, 2: 106-113.
32. Bandalos D and Benson J. Testing the Factor Structure Invariance of a Computer Attitude Scale over two Grouping Conditions. Education and Psychological Measurement, 1990, 50: 49-60.
33. INTERNET: <http://payson.tulane.edu/research/Instruments/CAS.htm>
34. Vroom VH. Work and Motivation. New York, John Wiley & Sons, 1964.

Υποβλήθηκε για δημοσίευση: 29/8/2001
Εγκρίθηκε: 17/10/2001